

SCHANDA BEÁTA

„BOLDOGOK MARADTUNK” INTERJÚ DEBRECZENI ZSUZSÁVAL

„Én keresem a célokat:
célokat engem majd megtalál.”
Weöres Sándor

Debreczeni Zsuzsa többször, többekről írt már az „Érted vagyok” – és más fórumok – számára. Zsuzsa íróember: gondolatait, emlékeit szívesen veti papírra, kopogtatja számítógépbe. Beszélgetésünkbe is be-beollóztunk bekezdéseket e bőszéges termésből: ezek a döltbetűs részek. Elképzelésünk szerint kapcsolatainak és emlékeinek tükréből kilépve most ő maga lenne a téma. Az ő célratoró, ám merőben szabálytalan útja – de aztán beszélgetésünk és olvasgatásunk során újra meg újra bekerülnek a képbe mások is. Mert Zsuzsa elképzelhetetlen a kapcsolatai nélkül...

Debreczeni Zsuzsa: Volt egy házaspár, amelynek tagjai nagyon szerették egymást. Mindig békesség, szeretet volt az otthonukban, mások felé pedig segítőkészség. Szeretetük gyümölcsként két gyermek született. A fiú 7 évvel volt idősebb a lánynál... – no, ez a lány vagyok én, aki 1945-ben születtem. Az életem első évtizede idillinek mondható: szerető család, mindenre rácsodálkozó értelem, sok gyakorlással bontakoztatott zenei tehetség, világos jövőkép: Kb. 9 éves korom óta tudtam, hogy én karmester leszek, és a diplomakoncertemen Beethoven VII. szimfóniájának II. tételét fogom vezényelni. A másik, amit szintén tudtam, hogy családot akarok, olyan boldog házasságot, olyan szeretetben, mint a Szüleimé volt. Nem hiszem, hogy sok gyerekre gondoltam volna, de kettőre biztos. Anyagiakban nem dúskáltunk – de mások sem. A kapott keresztény értékrend világos volt – és nem éppen népszerű az '50-es években. Az első nagy megrázkódtatást '56 hozta: disszidált a bátyám; 36 év múltán találkoztunk legközelebb! Közben hol tudtam róla, hol meg nem; és ha hallottunk is róla, abban sem volt sok köszönet. Ez a kapcsolat nem tudott élővé és éltetővé válni. Édesapám távvezetékes villamosmérnök volt. Faluvillamosításokat csinált az országban. 1956 májusától Törökországban

is távvezetéket épített: kitűzte, megtervezte, levezette a távvezeték-állítást. Kint volt a forradalom alatt is, ott kapta meg a bátyám disszidálásának hírért. Aggódott érte, és támaszt keresett számára a Vöröskeresztnél; csak hogy a Vöröskereszt helyett a CIA jelentkezett, és beszervezte ipari kémkedésre. 1957 szeptemberében hazajött, járta az országot, látta, hogy hol mi van... – volt mit jelentenie. Még az öccsét is bevonta ebbe a 'munkába'. Én persze akkor mit sem tudtam erről: szorgosan jártam a Veres Pálné Gimnáziumba. De aztán beütött a mennykő: 1961 novemberében letartóztatták Édesapámat, decemberben Édesanyámat (neki csak annyi bűne volt, hogy nem jelentette fel a férjét!), meg még a nagybátyámat is. Ott maradtunk kettesben a Nagyikámmal: neki egy fillér nyugdíja sem volt, én meg kiskorú voltam.

Schanda Beáta: *Ettől kezdve az egész életed csupa szokatlan kanyar, meglepő kapcsolat, merész vállalkás, kemény kihívás – és mégis: minden rosszból jó (is) fakad, minden veszteségből nyereség is származik, minden derűvel elhordozhatóvá rendeződik össze...*

DZs: Valóban nem olyan lett az életutam, mint ahogyan arról álmodoztam, vagy mint ahogyan az a „nagykönyvben meg van írva”. A zenei karriernek, a szabad diákéletnek egyik pillanatról a másikra „lőttek”. 17 évesen elkezdtem dolgozni: a BHG-ba felvettek betanított munkásnak; 32 évet töltöttem a gyárban (ebből közel tíz évet GYEs-en). Ők támogatták a továbbtanulásomat is: estin leérettségiztem (már csak egy évem volt hátra), aztán elektroműszerész vizsgát tettem, később még villamosmérnök hallgató is lettem, de azt már nem győztem estin. A rendszerváltás után még az Erőtervben dolgoztam, de aztán 55 évesen nyugdíjba mentem: bőven szükség volt az időmre-erőmre másutt! 1962-ben kivégezték édesapámat. Ezt onnan tudtam meg, hogy behívtak a Tanácsba hagyatéki ügyben. Perének az anyagát csak évtizedekkel később, a rendszerváltás után olvashattam. Forgott velem a világ! Édesanyámat is elítélték, ő Kalocsára került, a női börtönbe. A nagybátyám szintén hosszú börtönbüntetést kapott. Mindehhez „járt” még a vagyoneklobzás, és persze a megbélyegzettség. Érték személyes veszteségek is: ifjúkorom nagy szerelme éppen azért hagyott el, mert nem akarta leningrádi

tanulmányait és a karrierjét kockáztatni ilyen „kétes, rovott múltú szülőkkel rendelkező” lány miatt. Nagyon fájt! Nagykám okos, jó szervező, szerető szívű ember volt. Sokban hasonlítunk, és sokat tanultam is tőle. Sajnos nem élte meg a lánya, édesanyám szabadulását. De a sok veszteség mellett ajándékemberek is kerültek az életembe: mivel kiskorú voltam, amikor a szüleimet letartóztatták, gyámot kaptam. Dr. Bányay Geyza ügyvéd lett a gyámam, és őszintén mondhatom: apám helyett apám lett; később nekem is ügyvédem, esküvői tanúm... 1963-ban pedig belépett az életembe Vadas Éva néni: egy évet közös cellában töltött édesanyámmal, aki megkérte, szabadulása után keressen meg. Ő lelki anyám lett: gondolkodásom és életem alakítója, közösségi kapcsolataim szövögetője: Barátságunk egyre szorosabbá vált, mert vele mindenről lehetett beszélgetni. Mindenre tudott választ adni, mindig tudott segíteni. De nemcsak a tudatomat formálta – bár ez volt az alap –, hanem „belevitt” mindenféle karitatív tevékenységbe is: vagy együtt segítettünk valakiknek, vagy elirányított testi-lelki rászorulókhöz. Ez szerencsére nem állt tőlem távol, hiszen Szüleimtől is ezt láttam. Általa kerültem aztán Gyurka bácsi (Bulányi György) közvetlen vonzáskörébe, és az egyik legelső közösségébe, a Fiatalok I-be. Az akkori Bokorra – bár akkor még nem is így neveztük! – jellemző fegyelem, a komoly terhelés, az üldözöttség nekem igazán nem volt ismeretlen.

SchB: *Biztosan nem voltál magányos, de ugyanakkor mégis pártalan – szemben azzal, mint amit elképzeltél fiatal lányként!*

DZs: Így igaz. Attilát, diákszerelmemet el kellett gyászolnom, hiszen elhagyott. Az akkor formálódó Bokorban sem találtam párra. Tudatosan kerestem, ismerkedtem, a hirdetéssel is próbálkoztam, de mindez nem vezetett el a társamhoz. Várnom kellett! Gáti Lajosra vártam, aki az életem társa és feladata, szerelmem, férjem, a gyerekeim apja... Sokszor az is szubjektív, ha kívülről nézünk egy emberpárt, és megítéljük, hogy ők milyen kapcsolatban vannak. Úgy látjuk, hogy nagyon jó párkapcsolatban élnek, vagy, hogy nem élnek jó párkapcsolatban; de az adott pár épp az ellenkezőjét éli meg, mint amit a külső szemlélő érez. Ez többek között azért is lehet így, mert ami egy adott párnak úgy jó, ahogy élnek, az a másik párnak nem lenne jó. Például Lajos esetében: három asszonynak nem volt ő úgy jó, ahogy volt. Nem értékelték azokat a tulajdonságait, amiket én értékeltem, és el bírtam viselni (bibliai kifejezéssel „elszenvedni”: „Szenvedjétek el egymást szeretetben!”, Ef 4,2). Nemcsak Lajos nem volt megfelelő párja a másik háromnak, hanem valószínűleg én sem lettem volna megfelelő párja bárki másnak. Lajos 14 évvel idősebb nálam. Még egészen fiatal voltam, amikor találkoztunk; akkor, amikor a villamosmérnöki karral próbálkoztam; egy tankörbe jártunk: ő zseni volt, én meg lemorzsolódtam. Aztán 1972-ben újra megkeresett, és azóta összetartozunk. Persze ez sem volt „sima ügy”, nálam az nem szokás! Lajos akkor papíron még az előző házasságában élt, de már nem éltek együtt, viszont a felesége nem akart válni. Azt tanácsolták nekünk, hogy költözzünk össze, jöjjön a baba (legalább három gyereket akartunk!) – ez már elég válóok lehet. Így is történt. Albérletbe mentünk, még a negyedik gyerekünk is ide, egy félkomfortos, 39 négyzetméteres lakásba érkezett. Lajos három (korábbi kapcsolataiból származó) gyerek után fizetett tartásdíjat. Édesanyámat megviselték a börtönévek, így hiába volt az ő lakása 90 négyzetméteres, nem akartunk vele egy fedél alá költözni. Csak negyedik gyermekünk születése után cseréltünk vele. Tényleg fillérekből gazdálkodtunk: például a polgári házasságkötésünket és a templomi esküvőnket azért tettük két egymást követő hónapra, hogy ne ugyanannak a hónapnak a költségvetését terhelje! De boldogok voltunk, és azok is maradtunk! Nem tökéletesek, de boldogok! Lajos elfogadott engem olyanak, amilyen voltam. Nem akart megváltoztatni, nem akart átnevelni. És nemcsak elfogadott olyanak, amilyen vagyok, hanem úgy is szeretett, ahogy vagyok, amilyen vagyok. A Bokor Közösségben Lajos nem találta meg a helyét: Gyurka bácsival nagy szellemi párbajt vívtak, de utána inkább csak távolról tisztelték egymást. Az egyházi házasságkötésünkig még én is kimaradtam a közösségből, mert nem kértem részleges feloldozást: nem éreztem bűnnek, hogy szentségi házasságkötés nélkül szeretem Lajost, és a feleségeként élek. Noha ő nem lett a Bokor Közösség aktív tagja, engem sosem fogott vissza, sőt! Ha én menni akartam, ellátta a gyerekeket. Még olyan is előfordult, hogy Ócsán ő vigyázott a mi kisbaba Tamásunk mellett a hat Juhász gyerekekre, hogy Karcsi és Marika végre eljussanak lelkigyakorlatra! Négy csodálatos fiúnk van: Tamás, Balázs, András és Péter. Ha azt mondom: csodálatosak, akkor persze nem állítom, hogy tökéletesek, vagy hogy ne lettek volna gondjaink az elmúlt négy évtizedes családi életünk során. Voltak krízisek, például amikor két hónap alatt három fiú repült ki: Tamás is, András is abbaagyta tanulmányait, és külföldre mentek, Balázs 18

évesen elköltözött... Azt hittem, belebolondulok! Lajos mindig introvertált, halk és kevés beszédű volt. Mindent nekem kellett kigondolnom, eldöntennem, megoldanom. A saját „megmentésemet” is. A fiúk már nagyok voltak; tudtam, hogy már csak példával tudok rájuk hatni, például amikor a zenében nagyon tehetséges András fiam két év után abbahagyta a kántorképzőt. Erre én visszatértem a zenéhez: 30 év kihagyás után elkezdtem megint zongorázni, módszeresen gyakorolni. Beiratkoztam én is a kántorképzőbe... – el is végeztem: 53 évesen kaptam kézhez a diplomámat. 1998-ban újabb markáns bevágás: februárban Lajos agyvérzést kapott, azóta folyamatos ápolásra szorul, a mozgása, a kommunikációja erősen korlátozott. Ugyanakkor 27 év után megkaptam az ’igazi’ Lajost. Lehullottak a ’bástyái’, amiket az évek folyamán maga köré épített, amik mögé menekült a problémamegoldások elől, amik miatt megismerhetetlen, megközelíthetetlen volt. Persze eddig is tudtam, hogy szeret, de most még jobban, mint régen. Más embert kaptam, de ez az ember értékesebb, mert nem takar el magából semmit, mert nem tud. Lajosból a betegség nem a rosszat hozta ki, mint sokakból, hanem épp a jót. (1999) Sokan azt hiszik, hogy milyen nehéz életem van. Szerencsére eddig még nem éreztem annak, pedig egyre jobban beszűkül az életterem az ő állapotának hanyatlása miatt. Béke, szeretet, nyugalom van ebben a házban. És csodákat éltem meg, mert ami azelőtt nem nagyon fordult elő, néha megfogalmazta azt, hogy nagyon szeret engem.) Szerencsére az értelmi képessége nem sérült, de ezt sokan nem tudják. Hozzá tartozói közül én vagyok az egyetlen, aki nagyjából megértem, hogy mit akar mondani. Kb. 90%-ban tudom kibarkochbázní, hogy mit is akart kifejezni. Öröm, hogy Lajost tudom ápolni, és megoldani a vele kapcsolatos összes felmerülő problémát. Hogy a házassági eskü azon részének is eleget tudok tenni, amely így hangzik: ’semmiféle bajában őt el nem hagyom’. Igaz, hogy ő már évek óta ’csak van’. Nem ’csinál’ semmit, mégis rengeteg szeretetet kapok tőle. És hogy ez valóban így van, ezt akkor éreztem igazán, amikor bokatörése miatt őt a kórházban hagytam, én meg hazajöttem, és nem áradt felém a szeretete. Hiányzott! Ő is, és a szeretete is!

SchB: *A betegápolásba sokan belekeserednek és belerokkannak, neked meg egy csomó egyéb dologra marad energiád...*

DZs: Tudván tudom, hogy nem szabad egy dologba beleragadni, csak azt csinálni, mert akkor az „bedarál”. A családon kívül is sok kapcsolatom van: közösség, barátnők, a Mátyás-templom kórusa, amely támogató-töltekező kör is számomra. De jut – kell, hogy jusson! – idő kiterjedt levelezésemre is. Ebbe tartozik a börtönlevelezés is. Most egy 27 évre elítélt rabbal levelezek: az egész családja elfordult tőle, én, illetve a leveleim jelentik számára a kapcsolatot a „normális élettel”. Persze azért a legnagyobb rész a családé, és azon belül is Lajosé. Viszont ahogyan már mondtam és írtam nemegyszer, nemcsak én adok Lajosnak, hanem kapok is tőle, és ez feltölt. Szintén energetizál az a folyamatos tapasztalat, hogy a fiaink mennyi szeretetet adnak nekünk. Például a 60. születésnapomra ajándék utat kaptam Ausztráliába! Hat hétig voltam távol, meglátogattam a legjobb barátnőmet, aki 1972 óta ott él. Csodás élmény volt minden tekintetben! Az út is, de már maga az is, hogy ez az ötlet megszületett. Gyerekek (köztük Lajos két, korábbi házasságaiból született gyereke is, akiket az eltelt évtizedek során sikerült „beleszeretgetnem” a Gáti-családba) összeadták rá a pénzt. És aztán a négy fiunk felváltva gondoskodott az édesapjáról – ebben az ajándékban ez volt a legnagyobb érték. Na persze, mire ilyenek lettek, addig sok rögzös utat kellett végigjárnom. A családra ma sem sajnálom az időt-erőt: a gyerekkori családi nyaralások (akár plébánián, akár szakszervezeti üdülőben) felejthetetlenek; még most is kb. havonta van „csali-tali” = nagycsaládi találkozó. Ez 10-15 embert jelent: házastársakat, Lajos unokáit, sőt az első közös unokánkat is beleértve. Lassabban megy a sütés-főzés vagy a „romeltakarítás”, mint néhány éve – de megéri! Tudom, hogy szükség van rám. Ezért törekszem a testi- lelki karbantartásra: a kikapcsolódásra-rekreációra éppúgy időt találni, mint a rendszeres meditációra. És már évek óta minden egyes napot így fejezek be:

HÁLA NEKED URAM, MINDENÉRT! ÁMEN.